

TÜRKİYE'DEKİ İLK KADIN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS'TEKİ ÇALIŞMALARI

Dr. Ayten SEZER*

GİRİŞ

Cumhuriyetin ilânı sonrası gerçekleştirilen köklü değişiklikler arasında, Türk kadınına tanınan seçme ve seçilme hakkı önemli bir gelişme olarak yer alır. Son yıllarda kadının toplumdaki yerine ilişkin dikkate değer çalışmalar yapılmakla beraber, özellikle kadınlara tanınan siyasal haklar ve bu hakların istenilen şekilde kullanılıp kullanılmadığı konusu, üzerinde durulmaya değer bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira, söz konusu hakların üzerinden yetmiş yıla yakın bir süre geçmesine rağmen, kadının siyasetteki yeri ile siyasal katılımındaki rolü ve etkinliği hala tartışılmaya devam etmektedir. Bu tartışmaların odak noktasını ise, daha çok milletvekili seçilen kadınların sayıca azlığı meselesi oluşturmaktadır. Oysa, 1930'lardan günümüze kadar Meclis'e girmiş kadınların sayısal yetersizliği kadar, buradaki çalışmaları da incelenmesi gereken bir konudur.

Bu araştırmada, ilk kadın milletvekilleri ve onların Meclis'teki çalışmaları incelenecektir. Yalnız, konuya girmeden, Türk kadınının Cumhuriyet öncesindeki durumunun ve kazandığı hakların kısaca gözden geçirilmesinde yarar vardır. Zira, Cumhuriyetle birlikte Türk kadınına tanınan siyasal hakların alt yapısını oluşturan gelişmeler Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan "batılılaşma" hareketlerine kadar uzanır. Özellikle, Tanzimat Dönemi (1839-1876) kadınların hakları konusunda ilk adımların atıldığı bir dönemdir.

Bu dönemde ilk kez devlet eliyle kızların eğitim ve öğretimine yönelik çalışmalar yapıldı. Sübyan okulları üstünde rüştiye, idadi ve sultani

---

* H.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

gibi ortaöğretim kurumlarına gitmeye hak kazanan kızlar, söz konusu kurumların öğretmen ihtiyacını karşılamak için açılan kız öğretmen okullarına (Darülmuallimat) da devam hakkına kavuştular (1870). Ebe ve Kız Sanayi Mektepleri gibi okulların da açılmasıyla hem kızların eğitim seviyesinin yükselmesi hem de başta öğretmenlik mesleği olmak üzere çalışma hayatına atılmalarına fırsat sağlanmış oluyordu. Basındaki gelişmeler çerçevesinde fikir hayatında kadının durumu tartışılmaya başlandı ve ilk kez kadınlar lehine yayın yapan dergiler çıkarıldı.

Tanzimat'la kadınlara tanınan bu fırsatlar Meşrutiyet Dönemi (1908-1918)'ne gelindiğinde daha da genişledi. Bunda dönemin getirdiği söz, yazı ve basın hürriyetinin tesiri çok oldu. Daha önce elde ettikleri ortaöğretim hakkına ilave olarak 1915'te açılan İnas Darülfünunu ile yükseköğrenim hakkını kazanan kızlar, söz konusu hürriyet ortamında özellikle sosyal hayatta da faaliyette bulunmaya başladılar.¹ Daha çok yardım dernekleri şeklinde de olsa bu dönemde, kadın haklarını geliştirmek ve onların eğitimlerini yükseltmek gibi gayeler taşıyan çeşitli dernekçilik çalışmalarına rastlanır.² Basındaki gelişmelerin artmasıyla fikir hayatında da yer alan kadınlar, çeşitli yayın faaliyetlerine giriştiler.³ Balkan Savaşları (1912-1913) ve özellikle I. Dünya Savaşı (1914-1918)'nin getirdiği sıkıntı ve zorunluluklar -erkeklerin savaşa katılması vb....- sebeplerle başta devlet

1 Kadının Osmanlı dönemindeki durumu için şu eserlere bakılabilir. Tezer Taşkıran, *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları*, Ank. 1973; A.Afetinan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, 4.bs. İst. 1982; Emel Doğramacı, *Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü*, Ank. 1989; Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)* Ank. 1990.,

2 Bu derneklerden bazıları şunlardır: Osmanlı Kadınlar Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi (1324-1908). Osmanlı Cemiyeti Hayriye-i Nisvaniye (1325-1909), Esirgeme Derneği (1325-1909), Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Cemiyeti (1331-1915), Bkz. Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, C.I. 2. bs. İst. 1984. s. 476-482; Serpil ÇAKIR "Osmanlı Kadın Dernekleri", *Toplum ve Bilim*, Bahar, 52, 1991.

3 Bu yayınlara, Kadınlar Dünyası, Hanımlar Âlemi, Kadın, Genç Kadın ve Türk Kadını gibi dergiler örnek olarak verilebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Emel Aşa, *1928'e Kadar Türk Kadın Mecmuaları*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enst. Türk Dili ve Edebiyatı, Yüksek Lisans Tezi, İst. 1989. Serpil Çakır. *II. Meşrutiyet'te Osmanlı Kadın Hareketi ve Kadınlar Dünyası Dergisi*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enst. Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, 1991; Fevziye Abdullah Tansel, *Memleketimizde Gençler için Kurulan İlk Dernekler, Gazete ve Dergiler*, *Bellekten*, LI/199 (Nisan 1987), s. 281-304; Aynur İlyasoğlu-Deniz İnel, "Kadın Dergilerinin Evrimi", *Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler (1849-1984)*, İst. 1984. s. 163-183; Ekrem Işın, *"Tanzimat, Kadın ve Gündelik Hayat Tarih ve Toplum Mart 1988, Sayı: 51, c. 9, s.22-27. Gülgün Bolat "Cumhuriyet Öncesi Kadın Dernekleri", Atatürk ve Kadın Hakları*, Ank. 1983. s. 177-191.

daireleri olmak üzere çalışma hayatının değişik kademelerinde görev aldılar. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde gerek cephede gerekse cephe gerisinde erkeklerle beraber yurt savunmasına katılarak üzerlerine düşeni yaptıkları ve ülkenin işgalci güçlerden kurtarılması için gerekli faaliyetlerde buldukları bilinen bir gerçektir.

Cumhuriyete kadar Türk kadınının siyasal alanda pek bir hak talebine girmedığı, ancak kendilerini yetiştirebilecekleri alanlarda yer alarak mücadelelerini sürdürdükleri görülür. Kadınların eğitim ve kültür seviyesinin yükselmesine paralel olarak gerek fikri ve sosyal alanlarda, gerekse çalışma hayatına atılmasıyla ekonomik alanda kendi haklarını savunabilecek konuma ve bilince ulaşmak için gösterdikleri çabalar sonucunda, siyasal alanda da yer alma istekleri belirmeye başladı. Kısacası, bütün bu tecrübelerin Cumhuriyet döneminde tanınan haklara zemin hazırladığı muhakkaktır. Şimdi, siyasal hakların kazanılması için gösterilen gayretleri gözden geçirelim.

I. Türk Kadınına Seçme ve Seçilme Hakkının Tanınması

Millî Mücadele dönemindeki çalışmaları ile üzerine düşeni yapan Türk kadını, takdire şayan bir davranış sergilemişti. Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918) sonrası işgallere karşı protesto mitingleri ile tepkisini ortaya koyma, ordunun hizmetinde bulunma, mermi ve giyecek imal etme ve cepheye malzeme taşıma... gibi faaliyetlerde bulunmuştu. ⁴ Kadınların bu fedakarlıklarını takdir eden, Mustafa Kemal Paşa bu konudaki görüşlerini 21.3.1923 tarihinde Konya Kadınları ile yaptığı konuşmasında şu sözleri ile ifade etmiştir: ⁵

---

⁴ Türk kadınının Millî Mücadele'deki faaliyetleri için bkz. Halide Edip Adivar, *Türkün Ateşle İmtihanı*, 6.bsk. İst. 1982; Kemal Arıburnu, *Millî Mücadele'de İstanbul Mitingleri*, 2.bsk. Ank. 1975; İnci Engingün-Müjgan Cunbur-Cahide Özdemir, *Millî Mücadele'de Türk Kadını*, Ank. 1983; Aynur Mıroğlu, *Kuva-yı Milliye'nin Kadın Kahramanları*, İst. 1976; Cahit Caka, *Tarih Boyunca Harp ve Kadın*, Ank. 1948; Afet İnan, a.g.e., s. 102. vd.

⁵ Atatürk'ün *Söylev ve Demeçleri*, Cilt: II, Ank. 1952, s. 148.

"Bu son senelerin inkılâp hayatında hummalı fedakârlıklarla mamul mücadelede hayatında, milleti ölümden kurtararak halâsa ve istiklâle götüren azm-ü faaliyet hayatında her ferdi milletin mesaisi, gayreti, himmeti fedakârlığı sebebiylemiştir. Bu meyanda en ziyade tebcil ile yad ve daima şükran ile tekrar edilmek lâzım gelen bir himmet vardır ki, o da anadolu kadınının ibraz etmiş olduğu çok ulvî, çok yüksek, çok kıymetli fedakârlıktır. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde, Anadolu köylü kadınının fevkinde kadın mesaisi zikretmek imkânı yoktur ve dünyada hiçbir milletin kadını "Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi halasa ve zaferre götürmekte Anadolu kadını kadar himmet gösterdim" diyemez..."

Türkiye'de Anayasalı rejime geçildiği 1876'dan sonra 1877'de yapılan ilk seçimlere ve ondan sonrakilere kadınlar katılmamışlardı. Yalnız, 1908 hareketinden sonra Anayasa'nın daha demokratikleşmesi ve hürriyetlerin daha genişletilmesi sonucu kadınların siyasal alana ilgi duymaya başladıkları görülmüştür.⁶ Ne var ki, bu konuda çeşitli sebeplerden dolayı pek kayda değer bir gelişme meydana gelmemişti. Zira hem sıkıntılı dönemlerin yaşanması (Balkan ve I. Dünya Savaşları...) hem de kadının toplumdaki konumuna ilişkin eski anlayışın ağırlığını hissettirmesi yüzünden kadınlar siyasetin dışındaki -yukarıda bahsedilen- alanlarda faaliyetlerde bulunmuşlardı. Söz konusu badirelerin atlatılması ile başlayan yeni dönemde kadınlar, artık aktif olarak siyasetle uğraşmak için harekete geçtiler. Daha 1923 yılı Nisanında "İntihâb-ı Mebusan Kanunu"nun görüşülmesi esnasında kadına seçme hakkının verilmesi konusu gündeme gelerek çeşitli tartışmalara yol açmış, ne var ki, bu hakkın verilmesi kabul edilmemiştir.⁷ Aynı yılın Haziran ayında (16 Haziran 1923) Başkanlığını yazar Nezihe Muhittin'in (1889-1958) yaptığı "*Kadınlar Halk Fırkası*" kurularak, ilk siyasal oluşum meydana getirildi. Fırka, siyasî bir görünümde olmakla beraber esas amacını, kadınların eğitim ve sosyal alanlardaki eksikliklerinin tamamlanarak cehaletin ortadan kaldırılması olarak açıklar. Ancak,

⁶ İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kadın hakları konusunda çeşitli çalışmalarda bulunduğu bilinmektedir. Tunaya, bu Cemiyetin 1908'de kurulduğu sanılan "Kadınlar Şubesi"nden bahsetmekle beraber hakkında fazla bilgi bulunamadığını da ifade etmektedir. a.g.e., s. 480.

⁷ Söz konusu tartışmalar için bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: I, İçtima: IV, Cilt: 28, s. 326-330.

Fırka'nın genel sekreteri Şükufe Nihal ise, "Kadınlar Halk Fırkasının programı, şimdiye kadar her fırsatta izaha çalıştığımız gibi, kadının içtimai, iktisadi ve bilahare siyasi sahalarda haklarını inkişaflarını temin etmektir" sözleri ile nihai hedeflerinin siyasi hakları kazanmak olduğunu ifade eder.⁸ Kadınların bu girişimi siyasal haklara sahip olmamalarından dolayı başarısızlıkla sonuçlanır ve sözkonusu fırkaya resmi izin verilmez. Bunun üzerine Cumhuriyet'in ilânı sonrasında ise, 7 Şubat 1924'te "*Türk Kadınlar Birliği*"ni kuran kadınlar, çalışmalarını bu yolla sürdürmeye başladılar. Birliğin tüzüğünde amaçlarını: "... kadınların sosyal ve siyasal haklarını elde edecek olgunluğa eriştirilmesi..." olarak belirleyerek konuya dikkatleri çektiler ve böylece isteklerinde ısrarlı olduklarını bir kere daha gösterdiler. Hatta 1927'de Birliğin tüzüğüne siyasal haklar sağlamayı amaçlayan bir maddeyi ekleyerek kabul ettirirler ve aynı yıl yapılacak seçimlere katılmaları için birlik içinde tartışırlar. Konuyu basında da gündeme getirmelerine rağmen, Anayasa'da kadınların seçime katılmalarını sağlayacak hükmün olmaması gerekçelerinden dolayı istekleri gerçekleşmez.⁹

Aynı konuda, 1926'da Türk Ocağı'nda bir konuşma yapan Süreyya Hulusi isimli hanım verdiği konferansta: "*Türk kadını tarihte siyasal rol oynamıştır. Kadın kendi benliğini idrak eder. İktisadi sahada haiz-i tesir olursa neden memleket işlerinde geri kalsın. Herkes anadan vatan dersi alır da ne için o vatanın idaresi ve mukadderatı mevzu-u bahs olduğu zamanda mahmul vaziyette bırakılır. Vatanda tüten ilk ocak eğer kadın parmağıyla tutuşmuşsa ve eğer vatan o ocakların müşterek bir ifadesi ise öyle*

---

8 Fırka hakkında ayrıntılı bilgi için bkz, Zafer Toprak, "*Cumhuriyet Halk Fırkasından Önce Kurulan Parti, Kadınlar Halk Fırkası*", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 51, Mart 1988, Cilt: 9, s. 30-31; aynı yazar, "*Türkiye'de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkası'ndan "Arsulusal Kadınlar Birliği" Kongresine (1923-1935)*" *İ.Ü. Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2. Yıl: 1994, s. 6-7; Nimet Ardiç, "*Cumhuriyetten sonra Kurulan Kadın Dernekler*", *Atatürk ve Kadın Hakları*, Ank. 1983, s. 194-195; Ömer Çaha, *Sivil Kadın, Türkiye'de Sivil Toplum ve Kadın*, Türkçesi: Ertan Özensel, Konya 1996; s. 116.1

9 Serpil Çakır, "*Siyasal Yaşama Katılım Mücadelesinde Türk Kadını*", *Kadınlar ve Siyasal Yaşam*, İst. 1991, s. 131-141; Toprak, "*Türkiye'de Siyaset...*", s.6-7; Taşkıran, *Cumhuriyet'in 50. Yılında...*, s. 123.

zannediyorum ki vatan ve kadın yekdiğerinden ayrılmayan iki mefhum teşkil ederler..." sözleri ile Türk kadınının seçme ve seçilme haklarının verilmesinin gerekliliğini vurguluyordu.¹⁰

Bu ve benzeri pek çok girişimlerle siyasal hakların kazanılması için gösterilen gayretler Tahrir-i Sükûn dönemini takib eden dönemde olumlu sonuçlarını verdi. Bu konuda ilk adım 3 Nisan 1930'da kabul edilen Belediye Kanunu ile atıldı. Bu kanuna göre kadınlar ilk kez Belediye seçimlerinde oy kullanma ve Belediye Meclislerine seçilme hakkını elde ettiler.¹¹ 26 Ekim 1933'te ise 1924 tarihli Köy Kanunu'nun 20. ve 25. Maddelerinde yapılan değişiklikle muhtar ve ihtiyar meclisi seçimlerinde oy kullanma ve seçilme hakkını elde eden kadınlar nihayet 5 aralık 1934'te dönemin Başbakanı İsmet İnönü ve 191 arkadaşının; 1924 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun 10. ve 11. Maddelerinin değiştirilmesine ilişkin kanun teklifinin kabul edilmesiyle milletvekili seçme ve seçilme hakkını kazandılar. Kanun'da yapılan değişiklikle kadın, erkek her Türkün seçme yaşı 22, seçilme yaşı 30 olarak belirlendi.¹² Böylece, kadın ile erkek arasındaki eşitsizlikten biri daha ortadan kalkmış oluyordu.¹³

Siyasal haklar bakımından kadın ile erkeği aynı konuma getiren bu kanun ile Türkiye'nin daha demokratik bir görünüme kavuşması ve siyasal katılımın boyutlarının genişletilmesi gibi amaçların ağırlık taşıdığını söy-

10 *Türk Yurdu*, C.III, Numara: 16, Şubat 1926, s. 459; Bernard Caporal; *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*, Ank. 1982, s. 678-706, Burhan Göksel, *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk*, Ank. 1993, s. 165. vd. Taşkıran, a.g.e., s. 100-128.

11 Belediye Kanunu'ndaki değişiklik için bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, C: 17, Devre: 3, İçtima: 3, s. 3-10.

12 1934'teki değişiklik için bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: IV, İçtima: IV, Cilt: 25, s. 82-84; *Düştür*, Tertip: 3, Cilt: 16, s. 36;

13 Türkiye'de kadına tanınan siyasal haklar tarih bakımından bazı Avrupa ülkelerinden önce iken, bazı ülkelerden de sonradır. Diğer ülkelerdeki kadınların siyasal haklarını ne zaman kazandıklarına bir göz atılacak olursa şu tablo ile karşılaşılır. Türkiye'den sonra bu hakkı veren ülkeler: Japonya ve Fransa (1945), İtalya ve Belçika (1948), Yunanistan (1952), İsviçre (1971); Türkiye'den önce tanıyanlar ise, Yeni Zelanda (1983), Avusturalya (1902), SSCB (1918), ABD (1920), Moğolistan (1924), Almanya (1928), Ekvador (1929), İspanya (1931), Brezilya ve Tayland (1932), Uruguay ve Küba ise 1934'de Türkiye ile aynı tarihte kadınlara siyasal hakları ülkeler arasında yer alır. Bkz. Nermin Abadan Unat, "The Legal Status of Turkish Women", *Turkish Review*, Volume: 1, Number: 6, Winter 1986, s. 86.

lemek mümkündür. ¹⁴ Zira 1930'lar aynı zamanda Mustafa Kemal Atatürk'ün de isteği doğrultusunda kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası ile Türkiye'de çok partililiğe geçişin yaşandığı bir dönemdir.

II. TBMM'ne Seçilen İlk Kadın Milletvekilleri

5 Aralık 1934 tarihli kanunla milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde eden kadınların pek çoğu bu gelişmeyi büyük bir memnuniyetle karşıladılar. Bu maksatla 6 Aralık'ta bazı Ankaralı kadınlar Mustafa Kemal Atatürk ve diğer büyüklere teşekkür için Halkevi'nde bir toplantı düzenlediler ve ardından Meclise giderek memnuniyetlerini belirttiler. ¹⁵

İstanbul'da da bu amaçla çeşitli mitingler yapıldı. Beyazıt Meydanında gerçekleştirilen bir mitingde Kadınlar Birliği'nden Saadet Rifat isimli bir hanım yaptığı konuşmada konu ile ilgili duygularını ifade etti. ¹⁶

Kadınların ilk kez katıldığı 1935 yılı seçimleri, iki dereceli seçim sistemi ve tek parti olarak Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF)'nin bulunduğu ortamda yapıldı. Daha önceki seçimlerde olduğu gibi bu seçimlerde de büyük ölçüde kadın ve erkek adaylar parti üst kademeleri tarafından belirlendi. Seçimlere gerek müntehib-i sani (ikinci seçmen) olarak gerekse milletvekili adayları olarak kadınların ilgisi ve katılımı oldukça fazlaydı. 8 Şubat 1935'te yapılan seçimlere katılım, özellikle İstanbul, Ankara ve

---

14 Meryem Koray "Kadın Siyaset Kota", *Her Yönüyle Türkiye'de Kadın Olgusu*, yayına hazırlayan: Necla Arat, 2. bsk. İst. 1995, s. 195-244; Şirin Tekeli, "Türkiye'de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri", *Türk Toplumunda Kadın*, Derleyen: Nermin Abadan Unat, Ank. 1979, s. 399. Türk kadınına siyasal hakların verilmesinde etkili olan faktörler hususunda değişik yorumlara rastlamak mümkündür. Bu yorumlardan biri ülkede tek parti olarak CHF'nin olmasının batıda Mustafa Kemal'i diktatörlükle suçlanmasına yol açtığı için, bu görüşü bertaraf etmek ve Türkiye'nin demokratikliğini ortaya koymak için hakların tanındığı (Çaha, a.g.e., s. 114), diğeri ise, bu hakların "siyasal modernizasyon" programının bir gereği olarak "zamanı geldiğinde" gerçekleştirilen bir süreç olarak değerlendiren görüştür. Sibel Özbudun, *Türkiye'de Kadın Olmak*, İst. 1994, s. 16.

15 Bu konudaki gelişmeler için bkz. "Türk Kadınlığı Sevinç ve Heyecan İçinde", *Cumhuriyet*, s. 6 Birinci Kanun 1934; "Türk Kadınının Sevinci", *Cumhuriyet*, 7 Birinci Kanun 1934; "Türk Kadınlarının Zaferi Hariçte Derin Akisler Yaptı", *Cumhuriyet*, 25 Birinci Kanun 1934, "Türk Kadınlığının Bayram Günü", *Ulus*, 6,7, İlkkanun 1934; Ayşe Güpçüp, "Türk Kadınlığının Sesi", *Ulus*, 5 Sonkanun 1935.

16 *Cumhuriyet*, 8 Birinci Kanun 1934; *Ulus*, 7 İlkkanun 1934.

İzmir gibi büyük şehirlerde %80'lere varmıştı ve söz konusu şehirlerde oy verenlerin %48'e yakının kadımlardan meydana geldiği ifade ediliyordu.¹⁷ Kadınların da katıldığı ilk seçimler olmasına rağmen katılımın fazla olması, onların konuya olan ilgilerini ortaya koymasından dolayı olumlu bir gelişmedir.

1935 yılı seçim sonuçlarına göre, seçilmesi gereken 399 milletvekilinden 17'si kadın olmak üzere, 386 milletvekili CHF adaylarından oybirliği ile; 4'ü azınlıklardan olmak üzere 13 bağımsız aday oy çokluğu ile seçilmişlerdi. Bazı eserlerde 18 olarak verilmesine rağmen¹⁸ bu seçimlerde Meclis'e 17 kadın milletvekili girmiştir. 1936 yılı başında boşalan milletvekillikleri için yapılan "ara seçimi"nde ise Çankırı Milletvekili olarak seçilen emekli öğretmen Hatice Özgenel ile bu sayı 18'e çıkmıştır.¹⁹ Böylece, kadınlar Meclis'teki tüm milletvekillerinin %4,5'ini oluşturdu. Bu oran o günden bugüne ulaşılan en yüksek rakamdır. Zira, çok partili döneme geçildiği 1950-51'de 3 kadın ile %0,61 gibi en düşük rakamla temsil edilen kadınlar, en son yapılan 1995 seçimlerinde de 13 kadın ile %1,82 oranında Meclis'te yer almışlardır.

17 8 Şubat 1935'te yapılan seçimlerle ilgili olarak gerçekleştirilen ön hazırlıklar (münteheb-i Sani- (ikinci seçmen) seçimleri), adayların tespiti ve illere göre dağılımı ile seçimlerin sonuçlarına ilişkin gelişmeler için bkz. *Cumhuriyet*, 18 İkincikanun 1935; aynı gazete, 3,4,5,6,7,8 Şubat 1935; "Sayı-lav Seçimi Dün Bitti", *Cumhuriyet*, 9 Şubat 1935; "Ankara'da Sayı-lav Seçimi Başladı", *Ulus*, 9 İlkkanun 1934; aynı gazete, 18,20,21,22 Sonkanun 1935 ve 3,5,8,9 Şubat 1935. "Sayı-lav Seçimi Yürüyor", *Ulus* 17 İlkkanun 1934; *Son Posta ve Kurun (Vakit)* 4,5,6,8,9 Şubat 1935; *Milliyet*, 15,21,22,24 İkincikanun 1935 ve 4, 5,6,9 Şubat 1935.

18 Afet İnan, a.g.e., s. 196; Rauf İnan, "Atatürk ve Türk Kadını", *X. Türk Tarih Kongresi*, VI. Cilt, 22-26 Eylül 1986, Ank. 1994, s. 2957; Aytunç Altındağ, *Türkiye'de Kadın (Marksist Bir Yaklaşım)*, 3. bsk., İst. 1980, s. 160; Neriman Elgin (der.), *Türk Kadınına Seçme ve Seçilme Hakkı Tanınan 5.12.1934 tarihli ve 2598 Sayılı Kanun ve TBMM Tutanakları*, Ank. 1985, s. 6; Burhan Gök-sel, *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk*, Ank. 1993, s. 168; aynı yazar, "Atatürk ve Kadın Hakları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Kasım 1984, Sayı: 1, s.213-235; Tezer Taşkıran, *Women in Turkey*, İst. 1976, s. 77; Şirin Tekeli, *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*, İst 1982, s. 217; Tekeli bir başka araştırmasında Atatürk'ün tek parti listelerinden 17 kadını aday gösterdiğini yazar. *Kadınlar İçin Yazılar, (1977-1987)*, İst. 1988, s. 299; İhsan Ezherli ise 1935'te Meclise 17 kadının seçildiğini yazmasına karşın ara seçimde parlamentoya giren Hatice Özgenel'i atlayarak 5. dönemde 17 kadın mebustan bahseder. Dolayısıyla Mecliste yer alan kadın oranının %3,8 olarak verir. Bkz. Ezherli, *Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1992) ve Osmanlı Mebusanı (1877-1920)*, TBMM Yay. Ank. 1992, s. 149.

19 12 Ocak 1936'da yapılan Ara Seçimi ve Sonuçları için bkz. *Ulus*, 13 Sonkanun 1936; *Son Posta*, 13 İkincikanun 1936; *Vatan, İkdam, Cumhuriyet*, 13 Kanunusani 1936.

1935 yılı seçimlerinde TBMM'ne seçilen ilk kadın milletvekilleri şunlardır: ²⁰

Mebrure Gönenç (Afyonkarahisar): 1900'de İstanbul'da doğdu. 1919'da Arnavutköy Amerikan Koleji'nden mezun oldu Fransızca ve İngilizce bilen Gönenç bir süre Çamlıca Kız Lisesi ve Üsküdar Amerikan Koleji'nde dil hocalığı yaptı. Adana Belediyesine seçilen ilk kadın meclis üyesidir. Seçilmeden önce CHF'dan Mersin Belediye üyesiydi. Bir dönem milletvekilliği yaptı.

Hatı Çırpan (Satı Kadın - Ankara) : 1890'da Kazan'da doğdu. Milli savaşta malûl olmuş bir askerın eşiydi. Beş çocuğu vardı. Çiftçilikle uğraşan Satı kadın hususi eğitim gördü. Seçildiğinde Kazan Köyü muhtarıydı. Bir dönem milletvekilliği yaptı.

Türkan Örs Baştuğ (Antalya): 1900'de Üsküdar'da doğdu. İstanbul Darülfünununun Felsefe Şubesinden mezun oldu. Fransızca biliyordu. Uzmanlık alanı felsefe, sosyoloji ve eğitimdi. Üsküdar Kız Sanat Mektebinde müdürlük yaptı. Seçimden önce Feyziâti Lisesi Kız kısmı müdürlüğündeydi. İki dönem milletvekilliği yaptı.

Sabiha Gökçül Erbay (Balıkesir) : 1900'da Bergama'da doğdu. İstanbul kız Muallim Mektebinde ve Yüksek Kız Muallimin İhzarı (hazırlık) kısmında okumuştur. İzmir Kız Muallim Mektebinde edebiyat öğretmenliği ve müdürlük yapmıştır. Adana Lisesi ve İstanbul Erenköy Kız Lisesinde de öğretmenlik yapan Gökçül V. Dönemde Balıkesir, VI. ve VII. Dönemde ise Samsun milletvekili olmuştur. TBMM Başkanlık Divanı Katip üyeliğinde de bulunmuştur.

---

²⁰ Kadınlar hakkındaki bu bilgiler çeşitli kaynakların karşılaştırılmasıyla derlenmiştir. Bkz. TBMM Albümü, (1920-1991), Ank. 1994, s. 98-112; TBMM Arşivi, milletvekilleri ait özlük dosyaları, T.C. Parlamenterleri Ansiklopedisi, 23 Nisan 1920-6 Kasım 1983, Yankı-Pamukbank yay.; 5-6 Şubat 1935 tarihli Cumhuriyet, Milliyet, Kurun (Vakit), Son Posta Gazeteleri, TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Araştırma servisinde alınan bilgiler.

Şekibe İnsel (Bursa) : 1886'da İstanbul'da doğdu. Ortaokul mezunuydu. Almanca biliyordu. Seçilmeden önce çiftçilikle uğraşıyordu. V. Dönemde milletvekiliydi.

Hatice Özgener (Çankırı) : 1865'te Selanik'te doğdu. *Rüşdiye ve hususi öğrenim gördü.* Rumca bilen Özgener milletvekili olmadan önce Darüleytam Müdürlüğünden emekli bir maarifçiydi. 1936 ara seçiminde parlamentoya girdi.

Huriye Öviz Baha (Diyarbakır) : 1887'de İstanbul doğdu. Tahsilini Londra Üniversitesi kadın kısmında Bedford Kolej'de pedagoji eğitimi görerek tamamladı. İngilizce bilen Öviz İstanbul Kız Muallim Mektebi ile Eski İnas İdadisinde pedagoji ve uygulama dersi ile ev idaresi derslerini okuttu. Balkan Harbinden sonra muhacirlere açılan kurslarda ders vermiş ve türlü hayır işlerinde çalışmış, Hilal-i Ahmer'in açtığı kursa giderek gönüllü hastabakıcı olmuştur. Milletvekili seçilmeden önce Türkçe öğretmenliği yapmaktaydı. Yeniköy Rum Mektebinde de öğretmenlik yapan Öviz, 1950'de vefat etti.

Fatma Memik (Edirne) : 1903'te Safranbolu'da doğdu. İlköğrenimine Safranbolu'da başlayan Memik sekiz yaşında İstanbul'a geldi. Burada Beyazıt İnas Numune Mektebi ile Bezm-i Âlem Valide Sultan Mektebinde okuduktan sonra Tıbbiye'ye girdi. Tıbbiye'den 1929'da birincilikle mezun oldu ve Gureba Hastanesinde çalıştı. Dahiliye uzmanı olan Memik seçilmeden önce Gureba Hastanesi Poliklinik Şefi idi. V., VI., VII., Dönem Edirne Milletvekilliği yapan Memik 1991'de vefat etti.

Nakiye Elgün (Erzurum) : 1882'de İstanbul'da doğdu. Kız Muallim Mektebi mezunu olan Elgün, ülkemizin en eski eğitimcilerinden biri olarak biliniyor. İstanbul Kız Lisesi müdürü iken, 1930'da İstanbul Şehir Meclisine ilk kadın üye olarak seçildi. Daimî Encümeninde üye olarak kaldı. 3 dönem Erzurum milletvekilliği yaptı.

Fakihe Öymen (İstanbul) : 1900'de İşkodra'da doğdu. Darülfünunun Coğrafya bölümünden mezun oldu. Fransızca bilen Öymen, Maarif ve

Coğrafya uzmanıydı. Bursa Kız Muallim Mektebinde tarih ve coğrafya öğretmenliği ve Bursa Kız Lisesi Müdürlüğü yatı. V., VI., VII. Dönem İstanbul, VIII. Dönem Ankara Milletvekilliği yapan Öymen, 1983'te vefat etti.

Ferruh Güpgüp (Kayseri) : 1891'de Kayseri'de doğdu. Öğrenimi hususi olan Güpgüp Arapça biliyordu. Bıçkı dikişle de ilgilendi ve Kayseri CHF Vilâyet İdare Heyeti ile Belediye Meclisi üyeliğinde bulundu.

Bahire Bediş Morova Aydilek (Konya) : 1897'de Bosna'da doğdu. Bolu orta mektebinden mezun oldu. Bolu Kız Sanat Okulu'nda resim öğretmenliği yaptı. Seçimden önce Bolu Belediye Meclisi üyesiydi. V. Dönemde milletvekilliği yaptı.

Mihri Bektaş (Malatya) : 1895'de Bursa'da doğdu. Amerikan Kız Koleji Mezunuydu. Fransızca ve İngilizce biliyordu. Robert Kolej'de İngilizce öğretmenliği yaptı ve CHF Kütüphane Encümenine seçildi. V., VI., VII. Dönemlerde Malatya Milletvekilliği yaptı.

Meliha Ulaş (Samsun) : 1901'de Sinop'ta doğdu. Darülfünun'un Edebiyat Şubesinden mezun oldu. Fransızca ve İngilizce biliyordu. İstanbul Kandilli Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği ile beş yıl Erzurum Kız Muallim Mektebinde başmuallimlik ve edebiyat öğretmenliği yaptı. Seçilmeden önce Samsun Lisesi'nde edebiyat öğretmeni idi. V. ve VI. Dönem Samsun Milletvekilliği yapan Ulaş 1942'de vefat etti.

Esmâ Nayman (Seyhan) : 1899'da İstanbul'da doğdu. Lise mezunuydu. Fransızca, İngilizce ve Rumca biliyordu. Belediyecilik alanında uzmandı. Adana Belediye Meclisi üyeliğinde bulundu. Bir dönem milletvekilliği yapan Nayman 1967'de vefat etti.

Sabiha Görkey (Sivas) : 1888'de Üsküdar'da doğdu. Üsküdar Kız Sanayi Mektebinden sonra Darülmuallimat'ı bitirdi. 1917'de Darülfünun'un Riyaziye Şubesinden mezun oldu. Fransızca bilen Görkey Kız Muallim

Mektebi Müdür ve Muallimliklerinde bulundu. Seçilmeden önce Tokat orta mektebinde Riyaziye öğretmeni idi.

Seniha Hızal (Trabzon) : 1897'de Adapazarı'nda doğdu. İlk öğrenimini İstanbul Fatih Rüşdiyesi'nde, orta öğrenimini Kız Sanat Mektebi'nde yüksek öğrenimini ise Darülfünun Fen Fakültesi'nde tamamladı. (1918) Fransızca bilen Hızal, Darülmualimat ve Erenköy Kız Lisesi Müdürlüğü'nde bulunduktan sonra Maarif Umum Müfettişliği'ne tayin edildi. Kendisi Türkiye'de ilk kadın müfettiş olarak bilinmektedir. İstanbul Kız Muallim Mektebi Müdürlüğü ile Fevziye Lisesi Müdürlüğünde bulundu. Selçuk Kız Sanat Okulu'nda da öğretmenlik yaptı. Şişli'de açtığı ilk ve orta tahsilli Yeni Türkiye Özel Mektebi'nde müdürlük ve öğretilik yaptı.

Benal Nevzad İstar Arıman (İzmir) : 1903'te İzmir'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini İzmir'de yaptı. 1921'de Paris Sorbonne Üniversitesi'nin Edebiyat bölümünden mezun oldu. Döndükten sonra Hilâliahmer ve Himaye-i etfal gibi yerlerde sosyal faaliyetlerde bulundu. CHF vilayet heyeti üyeliği de yapan Arıman, Fransızca ve Rumca biliyordu. Uzmanlık alanı belediyecilik, sosyoloji ve edebiyattı. İzmir Belediye üyeliği de yapan Arıman, V., VI., VII., ve VIII. Dönemde İzmir Milletvekilliği yaptı. 1990'da vefat etti.

Görüldüğü gibi seçilen kadınların bir kaçı istisna edilirse, büyük çoğunluğu eğitim ve kültür seviyeleri itibariyle oldukça yüksekti. Londra ve Paris Sorbonne mezunu olanların yanısıra, Darülfünun mezunu kadınlar çoğunlukta idi. içlerinden biri köylü kadınların temsilcisi olarak Atatürk tarafından bizzat önerilen ve Ankara'nın tek kadın adayı olarak seçilen hususi eğitimli "*Satı Kadın (Hatı Çırpan)*" ile diğeri ortaokul mezunu olan ve çiftçilikle uğraşan Bursa mebusu Şekibe İnel hariç tutulursa diğeri en az lise ve yüksek okul mezunuydu. Seçilmeden önce siyasal deneyimi olanların yanısıra birkaç dil bilen eğitimci hanımlar çoğunlukta idi. Bunlardan beşi okul müdürü, altısı Belediye Meclisi üyesi, ikisi çiftçi ikisi öğ-

retmen, biri muhtar, biri doktor, biri de emekli eğitimciydi.²¹ Görüldüğü gibi bu dönemde seçilen kadınların %70'e yakını (11'i) yüksek öğrenimli eğitimcidir.

Türkiye nüfusunun yarısını oluşturan bir kesimin temsilcisi olarak Meclis'e giren kadınlar, temsilci oldukları hemcinslerinin oldukça üstünde bir eğitim ve kültür seviyesine sahip seçkin kimselerdi. Bu açıdan bakıldığında söz konusu kadınların diğer kadınları -özellikle kırsal kesimdekileri- ne dereceye kadar temsil ettikleri ya da onların sorunlarıyla ne-reye kadar ilgilenebilecekleri sorusu akla gelmektedir ki, bu ise ayrı bir inceleme konusu teşkil etmektedir.

III. İlk Kadın Milletvekillerinin V. Dönem (1935-39) TBMM'deki Çalışmaları

Milletvekili seçilen kadınların Meclis'teki çalışmalarının tespit edilmesi, onların siyasal haklarını nasıl ve ne şekilde kullandıklarının ortaya konması açısından önemlidir. Bu tespiti yapabilmek için ise, kadınların Meclis'teki çalışmalarına geçmeden, konuya ışık tutması açısından; onların milletvekili seçilmeleri hakkındaki kanaatlerini, nasıl seçildiklerini ve daha da önemlisi milletvekili olarak kendilerini hangi konumda gördüklerini ortaya koymak yararlı olacaktır.

Bu konudaki bilgileri daha önce kendileri ile görüşülerek yapılan bir araştırmadan ve dönemin basınından öğrenmek mümkündür. Bu araştırma Tekeli'ye aittir. Tekeli araştırmasında, milletvekili seçilen kadınların bazısının, kendi iradelerinden ziyade Atatürk'ün isteği ile bu hakkın kendilerine verildiğini ve yine onun tercihi ziyade Atatürk'ün isteği ile bu hakkın kendilerine verildiğini ve yine onun tercihi üzerine Meclis'e girdiklerini, bazılarının ise seçilmelerini sürpriz olarak karşıladıklarını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca kadınların çoğunluğunun kendilerini milletin tem-

---

²¹ Kadınların siyasetteki rolleri için bkz. Yeşim Arat, "Türkiye'de Kadın Milletvekillerinin Değişen siyasal rolleri, 1934-1980", *Ekonomi ve İdari Bilimler Dergisi* Cilt: 1, Sayı: 1, (Kış 1987), s. 45-66.

silcileri olarak görürken, çok azının ise, kadınların temsilcileri olduklarını ifade ettiklerini vurgulamaktadır. ²² Dönemin basın mensuplarının gözlemlerine göre ise, 1 Mart 1935'te çalışmalarına başlayan V. Dönem TBMM'ne katılan kadınların oldukça heyecanlı oldukları, Meclis'in arka sıralarına doğru oturdukları ve hepsinin gayet şık, başları açık, tayyörlü olarak geldikleri belirtilmektedir. ²³

Böyle bir ortamda Meclis'e gelen kadınların, buradaki çalışmalarının aynı heyecanla sürdüğünü söylemek abartılı olmaz. Bu hallerini Meclis'te çeşitli vesilerle yaptıkları konuşmalarının içeriğinden öğrenmek mümkündür. Bu duruma bir örnek olması açısından yeni Hükümet Programının 7 Mart'ta okunmasından sonra, program hakkındaki görüşlerini belirtmek amacıyla söz alan Erzurum milletvekili Nakiye Elgün'ün konuşması verilebilir. Elgün konuşmasında: "*Başbakanımız General İsmet İnönü'ye beyanı itimat eden arkadaşlar arasında bizim de bulunmamız ve bulunma onurunu bize vermiş olmanız itibariyle duyduğumuz heyecanı ifade için buraya gelmiş bulunuyorum (Alkışlar). Bugüne kadar Türk bütün olarak her sahada yan yana, elele çalışmıştı. Fakat bugüne kadar Türk milletinin en yüksek, en onurlu bir mevki olan burada ilk defa yer almış bir kadın sayılabilmek için bunu verenlere karşı duyduğumuz hazrı ifade ederken yine bu büyük onurun içinde Türk Hükümetine itimat beyan eden arkadaşlar arasında bulunmak şerefinin bize verilmiş olmasından dolayı duyduğumuz sevinci ifade etmeye çalışırken belki söz bulamıyorum... Bize bu güzel günler ve güzel anları yaşatmış olan ta ilk gününden beri bize rehberlik eden Ulu Gazimiz Atatürk Hazretlerine büyük bir heyecan içinde olduğumdan memnu kelimeler kullanıyorum. Çünkü şu anda dünyada belki pek nadir olarak hissedilebilecek heyecan duyanlardan biriyim..." ²⁴ diyerek duygularını ifade etmiştir. Aynı duygu ve heyecanı İzmir Milletvekili Benal Arıman ile Seyhan Milletvekili Esmâ Nayman'da da görüyoruz. Atatürk'ün ölümü üzerine Meclis'te yaptığı konuşmasında*

²² Tekeli, *Kadınlar ve Siyasal...* s.286.

²³ 2 Mart 1935 tarihli *Ulus, Kurun (Vakit), Son Posta, Milliyet ve Cumhuriyet Gazeteleri*

²⁴ *TBMM Yıllık*, Devre: V, s. 345-346.

Arıman, Türk kadınlarına kazandırdığı haklardan dolayı Atatürk'e olan minnettarlık duygularını belirtirken ²⁵ Nayman da "Atatürk yalnız Türk milletini değil, o milleti yetiştiren Türk anasının da şerefini kurtardı. Türk kadınlığının ona minnettarlığı sonsuzdur... Layık olduğu hakları Atatürk'ün büyük dehası ile kazanmış olan Türk kadını bütün milli görevlerini ifa için hazırdır..." ²⁶ sözleri ile aynı görüşleri paylaşmıştır. Bu örneklerden hareketle kadınların Meclis'teki çalışmaları gözden geçirilecek olursa, onların erkeklere oranla Meclis'e daha fazla devam ettikleri, hemen bütün oturumları takip ettikleri ve en etkin olarak da bazı konularda söz aldıkları görülür. Dönemin Zabıt Cerideleri incelendiğinde dikkati çeken nokta, kadınların büyük bir çoğunluğunun ilgi alanlarına göre bir komisyonda (encümen) görev almalarıdır. Bazıları bu komisyonlarda katip üye olarak bulunmuştur. Kadınların görev aldığı komisyonlar şunlar: Hatı Çırpan Ziraat, Meliha Ulaş Arzuhal (katip üye), Fakihe Öymen Bütçe (katip üye), Sabiha Görkay ile Nakiye Elgün Dahiliye (katip üye), Esmâ Nayman İktisat, Seniha Hızal ile Türkan Başbuğ Maarif, Huriye Baha Öviz Maliye, Mebrure Gönenç Nafia, Fatma Memik Sıhhat ve İçtimai Muavenet, Ferruh Güpgüp ise Divan-ı Muhasebat komisyonlarında görev almışlardır. ²⁷

Meclis'teki çalışmaları yakından takip eden kadınlar özellikle bütçe görüşmelerinde kanaatlerini belirten konuşmalar yaparlar. Bunlardan Ferruh Güpgüp ile Esmâ Nayman 1936 yılı "Muvazene-i Umumiye Kanunu" nun görüşülmesi esnasında ²⁸ Meliha Ulaş 1937 yılı Maarif Vekaleti bütçesi ile ilgili olarak ²⁹, Mihri Bektaş Beden Terbiyesi Kanunu ile ilgili olarak birer konuşma yapmışlar. ³⁰ Ayrıca Erzurum Milletvekili Nakiye Elgün 1938 yılı Maarif Bütçesi görüşmeleri esnasında Samsun Milletvekili

---

25 A.g.e., Devre: V, İçtima: 4, s. 222.

26 A.g.e., s. 228.

27 Bu bilgiler TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü, Araştırma Servisinden elde edilmiştir.

28 TBMM Zabıt Ceridesi C. 11, s. 236-237,332

29 a.g.e., C. 18, s. 252.

30 a.g.e., C. 26, s. 487. a.g.e., c. 25, s. 214, 265.

Seniha Hızal ise Hariciye Vekâleti bütçesi ile ilgili olarak görüşlerini bildirmişlerdir.³¹ Yine Ankara'da Tıp Fakültesinin kurulması hakkındaki kanun tasarısının görüşülmesi esnasında Huriye Önez ile Dr. Fatma Memik söz alarak görüşlerini bildirmişlerdir.³²

Kadınların Meclis'te yaptıkları konuşmaların içeriği incelendiğinde daha çok eğitim ve sağlık konularının ağırlık taşıdığı dikkati çeker. Bu konulardaki önerileri, kızların eğitim seviyesinin yükseltilmesi, sağlık sorunlarının halledilmesi ve özellikle küçük yaşta çocukların sağlık, eğitim ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi doğrultusundadır. Ele alınan V. Dönemde en fazla söz alan milletvekilleri arasında Dr. Fatma Memik ile Nakiye Elgün yer alır. Benal Arıman, Meliha Ulaş, Huriye Önez, Esmâ Nayan, Türkan Baştuğ, Ferruh Güpgüp, Seniha Hızal, Mihri Bektaş ise bir veya birkaç konuşma yapmışlardır.

Bununla beraber, bazı milletvekillerinin kendi seçim bölgelerindeki çalışmaları ve özellikle sahip oldukları meslekleriyle ilgili olarak etkinliklerde buldukları bilinmektedir. Meselâ, Dr. Fatma Memik bir yandan seçim bölgesi olan Edirne'nin sorunlarıyla ilgilenirken, diğer yandan da Darülaceze ve Kızılay'ın Polikliniklerinde tıp mesleğinin uygulamalarını sürdürmeye devam ettiği belirtilir.³³

Özetlemek gerekirse, Tekeli'nin de belirttiği gibi bu kadınları "*hiç soru sormayan, sorun çıkarmayan uslu kadınlar*" olarak nitelendirmek mümkün ise de³⁴ bunda hem ilk kez böyle bir görevle karşı karşıya gelmeleri, hem de dönemin muhalefetsiz siyasal yapısı gözönüne alınırsa, onlardan başka türlü bir davranış beklemenin zorluğu kendiliğinden ortaya çıkar.

31 a.g.e., C. 25, s. 214, 265.

32 a.g.e., C. 19, s. 40-41.

33 Kâmile Şevki Mutlu, "*Türkiye'de Kadın Doktorlar*", 50. Yıl Armağanı, C.II, Erzurum, 1974, s. 85-100.

34 Tekeli, *Kadınlar İçin Yazılar...* s. 300.

SONUÇ

Osmanlı döneminde başlayıp Cumhuriyet'le devam eden "batılılaşma" hareketleri çerçevesinde gerçekleştirilen düzenlemelerle; bir taraftan toplumdaki kadın erkek eşitsizliği ortadan kaldırılmaya çalışılırken, diğer taraftan da kadının toplumda layık olduğu yere gelmesi için gayret sarfedildi. Bu maksatla Cumhuriyet öncesi yapılan düzenlemelere ilave olarak, bu dönemde çıkarılan 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim alanında, 1926 tarihli Medeni Kanun ile sosyal ve hukukî alanlarda ve nihayet 1930 ve 1934 tarihlerindeki düzenlemelerle siyasal alanda getirilen hakların temelinde de söz konusu çabaların yattığı söylenebilir. Zira, hem toplumdaki kadın erkek eşitsizliğinin ortadan kaldırılmaya hem de kadının toplumdaki layık olduğu yere gelmesinin sağlanmaya çalışıldığı görülür. Cumhuriyet döneminde 1924'de Tevhid-i Tedrisat'la eğitim alanında, 1926'daki Medeni Kanun'la sosyal alanda ve nihayet 1930 ve 1934'teki düzenlemelerle de siyasal alanda getirilen uygulamaların temelinde söz konusu çabaların yattığını söylemek mümkündür. Zira, her iki dönemde de kadının konumu çağdaşlaşmanın ölçütü olarak görülmüştür. Cumhuriyet'le kadınlara tanınan siyasal haklarda, yeni rejimle kabul edilen "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" ilkesinin etkisi tartışılmaz. Hiç şüphesiz bu demokratikleşmenin de bir gereği idi ve siyasal katılımın boyutlarını arttırması açısından da önemliydi. Burada -iddia edilenin aksine- kadınların siyasal haklarını hiçbir çaba sarfetmeden aldıklarını söylemek sanırız doğru olmaz. Batıdaki kadınların verdikleri mücadele örneğinde olması bile, Türk kadını siyasal hak talebini her fırsatta dile getirmiş ve sırası geldiğinde bu hakkını elde etmiştir. Ancak bu haklarını yeterince kullanamadığı konusu tartışılabilir. Bunda da, toplumda yaygın bir kanaat olarak yerleşen siyasetin "erkek işi" olması düşüncesi ile kadına yüklenen görevlerin daha çok "aile içi" sorumluluklar çerçevesinde kalmasının etkileri fazladır.

Kadınların aktif siyasette başarılı olabilmeleri ve siyasal haklarının göstermelik olarak varolmaması ya da bir süs, bir aksesuar olarak Meclis'te yer almamaları için, sözkonusu yaygın kanaatlerin değişmesi ve kadını siyasetten alıkoyan yasal engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bunun için de seçilenlerin tümünün bu doğrultuda çaba sarfetmelerinde yarar vardır.